

“ХОРТ ХАВДРЫН НЕЙРОНАВИГАЦ, СТЕРЕОТАКТИК ОНОШИЛГОО, ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ТӨВ БАЙГУУЛАХ ТӨСӨЛ”-ИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛСНЭЭР МОНГОЛ УЛСЫН ЭДИЙН ЗАСАГ, ТУХАЙН САЛБАРТ ҮЗҮҮЛЭХ ҮР НӨЛӨӨ, ҮР ДАГАВРЫН ТАЛААРХ ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ

1. Өнөөгийн нөхцөл байдал, төсөл хэрэгжүүлэх хэрэгцээ, шаардлага

Өнөөгийн нөхцөл байдал

Монгол Улсад оношлогдож буй хорт хавдрын 70 гаруй хувь нь хожуу шатандаа илэрч, тархи, нугасны гүний хавдрын олон тохиолдолд дотоодын оношилгоо, эмчилгээний боломж хязгаарлагдмал байна /орчин үеийн нейронавигаци, стереотактик эмчилгээний төв байгуулах нэн шаардлагатай/. Эрүүл мэндийн хөгжлийн төвөөс гаргасан статистик үзүүлэлтээр эмчлэх боломжгүй өвчний жагсаалтын дагуу сүүлийн 9 жилийн хугацаанд төв мэдрэлийн системийн хавдрын тохиолдол эрс өссөн статистик гарсан байна. Ялангуяа тархины гүний төвөгтэй байрлалтай хавдрын мэс засал, эмчилгээ, мэс заслын дараах хүндрэл болон нас баралт нь анхаарал татах асуудал болсоор байна. Иймд энэхүү чиглэлээр төрөлжсөн нарийн мэргэжил эзэмшсэн боловсон хүчнийг сургалтад хамруулан чадавхжуулж, орчин үеийн дэвшилтэт тоног төхөөрөмжүүдээр хангагдах зайлшгүй шаардлага тулгарч байна.

Энэхүү төслийг хэрэгжүүлснээр Эрүүл мэндийн сайдын 2024 оны А/273 дугаар тоот тушаалаар Монгол Улсад эмчлэх боломжгүй өвчний жагсаалтад орсон “Тархи нугасны гүний, төвөгтэй байрлалтай, нэвчсэн, мэс заслаар авах боломжгүй болон бусад ажилбар эмчилгээ шаардагдах хавдар, хавдар төст эмгэгийн мэс засал, эмчилгээ” А-1 заалтыг хасан, дотооддоо үе шаттайгаар шийдвэрлэх боломж бүрдэнэ.

Монгол Улсад тархи, нуруу нугасны хавдрын оношилгоо нь ихэвчлэн MRI, СТ дүрслэлд тулгуурлаж байгаа боловч:

- Хавдрын идэвхтэй (амьд) эдийг сорвижилт, некрозоос ялгах боломж хязгаарлагдмал;
- Дахилт эсэх, эмчилгээний үр дүнг эрт үнэлэх боломж хангалтгүй;
- Биопси, мэс заслын зорилтот хэсгийг оновчтой тодорхойлох нарийвчлал дутмаг;
- Стереотактик туяа болон мэс заслын эмчилгээний төлөвлөлтөд функциональ мэдээлэл дутагдалтай байна.

Эдгээр шалтгаанаар тархины гүний, төвөгтэй байрлалтай хавдарт онош хоцрох, эмчилгээний үр дүн буурах, хүндрэл болон нас баралт нэмэгдэх бодит эрсдэл үүсэж байна. PET-СТ нь анатомийн бус метаболизм, эсийн идэвхийг харуулдаг дэвшилтэт оношилгооны арга бөгөөд тархи, нугасны хавдрын үед дараах давуу талуудыг бий болгоно:

- Оношилгооны нарийвчлал;
- Хавдрын идэвхтэй хэсгийг өндөр нарийвчлалтай тодорхойлох;
- MRI-д тодорхой бус харагдах low-grade vs high-grade хавдрыг ялгах;
- Radiation necrosis vs tumor recurrence-ийг ялган оношлох.

Хүснэгт 1. "Монгол Улсад эмчлэх боломжгүй өвчний жагсаалтын дагуу Эрүүл мэндийн статистикаар бүртгэгдсэн өвчнийг түүвэрлэн харьцуулсан үзүүлэлт", 2014 он, 2023 он

ҮЗҮҮЛЭЛТ	2014	2023
Тархины өмөн	103	509
Тархины, байршил тодорхойгүй	43	84
Нугасны	0	12
Төв мэдрэлийн тогтолцооны, байршил тодорхойгүй	1	4
Тархи-нугасны бүрхүүлийн хоргүй хавдар	47	331
Тархи ба төв мэдрэлийн тогтолцооны бусад хэсгийн хоргүй хавдар	290	1010
Тархины майхнаас дээших хэсгийн	84	2401
Төв мэдрэлийн тогтолцооны бусад тодорхой хэсгийн	1	64
Тархины, тодорхойгүй	1	1

Эрүүл мэндийн хөгжлийн төвийн 2023 оны статистик тоон үзүүлэлтээс харахад тархи, нугасны хортой хавдрын тохиолдол 100,000 хүн ам тутамд 10.4 тохиолдол бүртгэгдсэн. Үүнээс эр-3.8, эм-6.6 тус тус байна. Монгол Улсын 2024 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн хүн амын тоотой харьцуулахад жилд дунджаар 368.6 тохиолдол бүртгэгдэж байна.

Үндэслэл

Хавдрын өвчлөлийг бууруулах нь улс орны хүний хөгжлийн индекс, нийгэм, эдийн засгийн тогтвортой байдлыг тодорхойлох суурь үзүүлэлтүүдийн нэг юм. Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллагын үзэж буйгаар хорт хавдрыг эрт илрүүлж, зохистой удирдлага, эмчилгээ хийснээр амьдралын чанар, дундаж наслалтыг мэдэгдэхүйц сайжруулах боломжтой гэж үздэг.

Анагаах ухааны үүднээс авч үзвэл хорт хавдрын эрт оношилгоо нь урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх, эмчлэх, сэргээн засах гэсэн тусламжийн бүх үе шатыг хамарсан цогц тогтолцооны салшгүй хэсэг юм. Ялангуяа тархи, нугасны хортой болон хоргүй хавдруудын нарийн мэс засал эмчилгээ нь эрүүл мэндийн тусламжийн гуравдагч шатны өндөр технологи, өндөр мэргэшил шаардсан үйлчилгээ бөгөөд улс орны эрүүл мэндийн тогтолцооны чадавхыг илтгэх чухал үзүүлэлт болдог.

Ихэнх орнуудад хорт хавдрын үеийн стандарт үзлэгт компьютер томографи, соронзон үелзүүрт томографи шинжилгээ, зарим генетикийн скринингийг заавал хамруулдаг бөгөөд онош батлагдсан тохиолдолд олон мэргэжилтний хамтарсан үзлэг, эмнэлзүйн хэлэлцүүлэг хийн, мэс заслын бэлтгэлийг урьдчилан төлөвлөдөг. Энэ нь хүний нөөцийг тогтвортой хөгжүүлэх, өндөр өртөгтэй тоног төхөөрөмжийг оновчтой ашиглах, эмчилгээний үр дүнг сайжруулах давуу талтай байдаг. Хорт хавдрыг эрт оношлох, нарийн мэс заслыг хөгжүүлэх бодлого нь зөвхөн эрүүл мэндийн салбарын асуудал бус, нийгэм, эдийн засгийн урт хугацааны хөрөнгө оруулалт болох нь нотлогдсон байна.

Сүүлийн жилүүдэд Монгол Улсад хорт хавдрын чиглэлээр авах арга хэмжээний хувьд тодорхой ахиц гарч байгаа хэдий ч тархи, нугасны хортой болон хоргүй хавдруудын эрт илрүүлэлт, оношилгоо, эмчилгээний нарийн мэс заслын тусламж, үйлчилгээ, тоног төхөөрөмжийн хүрэлцээгүй байдал зэрэг нь хангалтгүй хэвээр байна.

Тархи, нугасны хортой болон хоргүй хавдруудын нарийн мэс засал эмчилгээний хувьд төвлөрсөн хэдхэн эмнэлэгт хязгаарлагдан хэрэгжиж, зарим тохиолдолд гадаад улсад эмчлүүлэх шаардлага үүсэж, гэр бүл болон улсын хэмжээнд санхүүгийн дарамт учруулж байна. Үүнээс гадна тархи, нугасны хортой болон хоргүй хавдруудын талаарх үндэсний хэмжээний тандалт, мэдээллийн сан бүрэн төлөвшөөгүй байгаа нь бодлого, төлөвлөлтийг нотолгоонд суурилан хэрэгжүүлэхэд хүндрэл учруулж байна. Иймд цаашид тархи, нугасны хортой болон хоргүй хавдруудыг эрт үед оношлон илрүүлэх, хавдартай өвчтөний амьдралын чанарыг нэмэгдүүлэх, эмчилгээний тасралтгүй, чанартай тогтолцоог бүрдүүлэх, нотолгоонд суурилсан тандалт, судалгааг сайжруулах шаардлага буй болоод байна.

Эрүүл мэндийн бодлогын онолоор тархи, нугасны хортой болон хоргүй хавдруудыг эрт оношлох, оношилгоо, эмчилгээний нарийн мэс заслын тусламж, үйлчилгээг сайжруулах нь дараах үндсэн зарчмуудад тулгуурлана:

- **Урьдчилан сэргийлэх ба эрт илрүүлэх зарчим** – хавдрыг хожуу шатанд эмчлэхээс илүүтэй эрт илрүүлж, үр дүнтэй удирдах;
- **Тэгш хүртээмжийн зарчим** – хот, хөдөөгийн ялгааг бууруулж, иргэн бүр чанартай тусламж авах боломжийг хангах;
- **Нотолгоонд суурилсан бодлого** – тандалт, судалгааны мэдээлэлд тулгуурлан шийдвэр гаргах;
- **Тогтвортой хөгжлийн зарчим** – чадварлаг хүний нөөцөд чиглэсэн урт хугацааны хөрөнгө оруулалт хийх.

Эдгээрийг шийдвэрлэх гол бодлогын шийдлүүд нь:

1. Эрт оношилгоог өргөжүүлэх:

- Тархи, нугасны хортой болон хоргүй хавдрын үеийн стандарт үзлэг, шинжилгээг сайжруулах;
- Тархи, нугасны хортой болон хоргүй хавдрын үеийн компьютер томографи, соронзон үелзүүрт томографи, тархины судасны ангиографийн шинжилгээ, генетикийн оношилгооны хүртээмжийг нэмэгдүүлэх.

2. Тархи, нугасны хортой болон хоргүй хавдруудын нарийн мэс заслын чадавхыг бэхжүүлэх:

- Төвлөрсөн лавлагаа шатлалын эмнэлгийг орчин үеийн, дэвшилтэт тоног төхөөрөмж, хүний нөөцөөр хангах;
- Гадаад, дотоод сургалт, мэргэшүүлэх хөтөлбөр хэрэгжүүлэх.

3. Эмчилгээний уялдаа холбоог сайжруулах:

- Тархи, нугасны хортой болон хоргүй хавдрын анх оношлогдсон үеэс эхлэн эмчлэх, сэргээн засах төлөвлөгөөний нэгтгэсэн тогтолцоо бүрдүүлэх;
- Олон мэргэжилтний хамтарсан үзлэг, эмнэлзүйн хэлэлцүүлэг хийх.

4. Тандалт, мэдээллийн тогтолцоог хөгжүүлэх:

- Тархи, нугасны хортой болон хоргүй хавдруудын үндэсний бүртгэл бий болгох;
- Судалгаа, дүн шинжилгээнд суурилсан бодлого боловсруулах.

2. Салбарын болон эдийн засгийн үр ашиг

Монгол Улсад тархи, нугасны гүний, төвөгтэй байрлалтай хавдрын мэс заслын тусламж, үйлчилгээ сүүлийн жилүүдэд хөгжиж, тодорхой төрлийн мэс заслыг дотооддоо хийх боломж бүрдэж эхэлсэн боловч нэвчсэн болон өндөр эрсдэлтэй хавдрын иж бүрэн эмчилгээ (мэс засал, туяа, эмийн эмчилгээ)-ний чадамж хангалтгүй хэвээр байна. Үүний улмаас мэдрэлийн болон хавдрын шалтгаант өвчтөнүүдийн тодорхой хувь гадаад улс оронд эмчлүүлэх шаардлагатай хэвээр байгаа нь валютын урсгал алдагдах, эмчилгээний хүртээмж буурах, нас баралт нэмэгдэх шалтгаан болж байна.

Жилд 130 орчим тохиолдол бүртгэгддэг бөгөөд үүний 20% (26 хүн) гадаадад эмчлүүлдэг, 80% (104 хүн) нь дотоодод эмчлүүлэх боломжгүй байна. Жилд ойролцоогоор 1.6 тэрбум төгрөгөөр өвчтөнүүд гадаад эмчлүүлж байна. Хорт хавдрын нейронавигаци, стретактик оношилгоо, эмчилгээний төв байгуулагдсанаар тохиолдлын 70% нь дотооддоо эмчлүүлэх боломжтой болох бөгөөд одоогийн Эрүүл мэндийн даатгалын үндэсний зөвлөлийн тогтоол дахь өртгийн жингээр үзвэл уг тусламж, үйлчилгээний өртөг 4,532,657 төгрөг байхаар байна.

Дотоод орлого жилд:

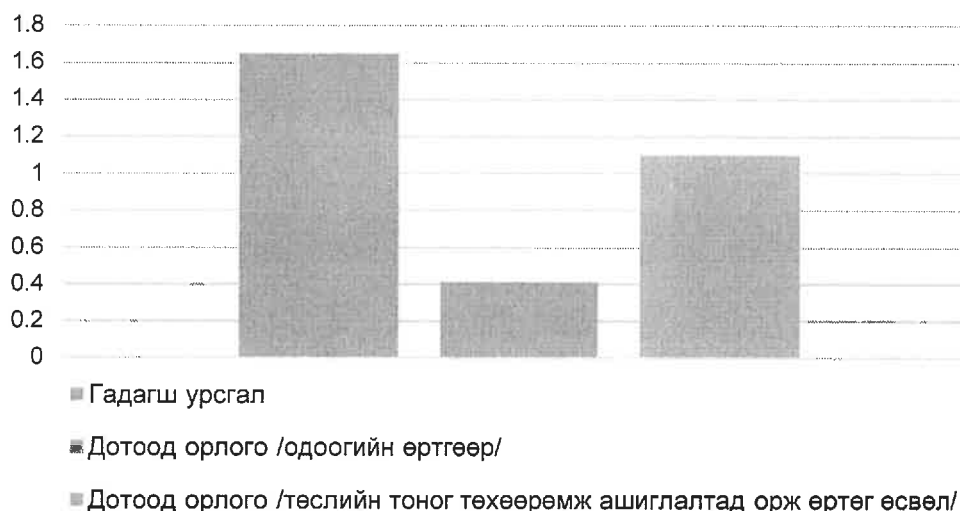
91 тохиолдол х 4,532,657 төгрөг = 412,471,787 төгрөг

Хүснэгт 2. Өвчний тохиолдлуудын нийт зардал болон даатгалын зардал.

Тохиолдол	Гарсан	Онош	Ү.код	Даатгал	Зардал
A	11 сар	c71.8	86.2	1,182,000	987,886
B	8 сар	d33.0	01.59	4,533,000	1,496,843
D	5 сар	d44.7	01.28	239,000	3,736,244
E	10 сар	d33.1	01.59	4,533,000	7,761,204
F	10 сар	d33.3	01.59	4,533,000	5,018,351
H	10 сар	d32.0	01.59	4,533,000	4,721,976
G	10 сар	d33.2	01.59	4,533,000	2,560,420
K	6 сар	d33.3	01.59	239,000	3,078,564
L	9 сар	d32.0	01.59	4,533,000	6,934,522
M	11 сар	d32.0	01.59	4,533,000	3,933,024
Нийт				45,330,000	40,229,034.0
Дундаж				4,533,000	4,022,903.4

Жич: Төв байгуулах төслийн саналд оруулсан нийт 33 нэр төрлийн тоног төхөөрөмж ашиглалтад орж, тусламж, үйлчилгээг үзүүлж эхэлснээр өртгийг дахин тооцоолж өртгийн жин болон тусламж, үйлчилгээний өртөг нэмэгдэх боломжтой. Дээрх өртгийн тооцоолол өнөөгийн нөхцөл байдалд тулгуурлан тооцоолсон.

График 1. Эмнэлгийн дотоод орлогыг төслийн өмнөх болон дараах байдлаар хийсэн харьцуулалт.

Жилийн цэвэр үр ашиг

1.648 тэрбум ₮ /гадаад эмчилгээний зардал/ - 412.7 сая ₮ = 1.2 тэрбум төгрөг

Нийгмийн бодит үр өгөөж

Тохиолдлын 80% буюу 104 нь цогц эмчилгээ авч чаддаггүй.

Таамаглал

- 1 хүний жилийн дундаж орлого: 15 сая
- Хөдөлмөрийн чадвар алдалт: 70-100%
- Амжилттай эмчлэгдвэл чанартай амьдрах хугацаа: 5-10 жил

1 хүний алдагдсан эдийн засгийн боломж 15 сая x 10 жил = 150 сая / 70% амжилттай эмчлэгдвэл/

Хүснэгт 3. Төслийн жилийн нийгмийн өгөөжийн тооцоолол.

Үзүүлэлт	Тоо
Цогц эмчилгээ авч чадаагүй амьдралын болон хөдөлмөрийн чадвар алдагдсан хүн	104 хүн
1 хүний алдагдсан эдийн засгийн боломж	150 сая
Нийт алдагдал	15.6 тэрбум
Амьдралын болон хөдөлмөрийн чадвар сайжрах боломжтой хүн	73 хүн
Нийгмийн жилийн өгөөж	10.9 тэрбум

Хүснэгт 4. Төслийн нийт өгөөжийн тооцоолол.

Үзүүлэлт	Дүн
Жилийн цэвэр үр ашиг	1.2 тэрбум
Нийгмийн жилийн өгөөж	10.9 тэрбум
Нийт өгөөж	12.1 тэрбум